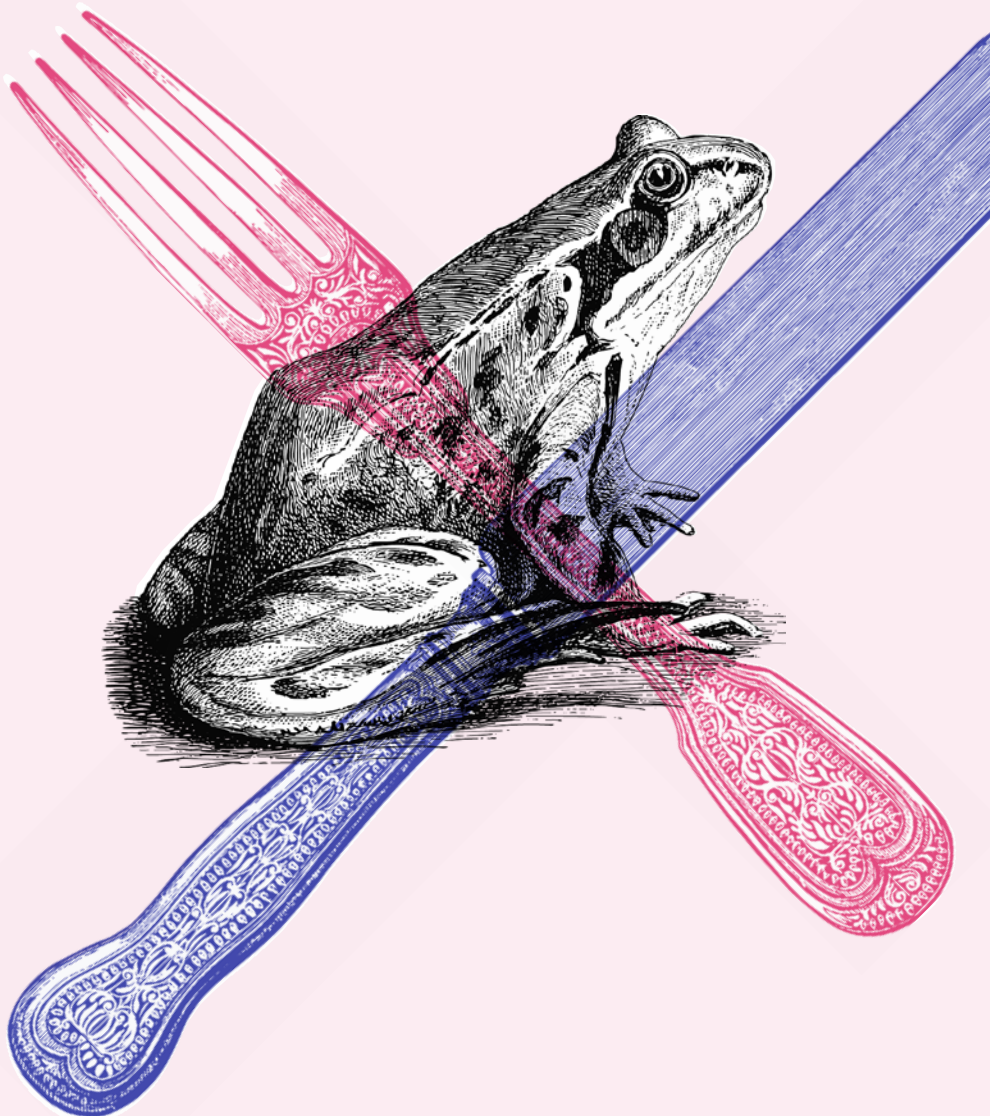

Žáby se přece jedí

PRAVDA O FRANCOUZÍCH

Argo

Piu Marie Eatwellová

Žáby se přece jedí

PRAVDA O FRANCOUZÍCH

Piu Marie Eatwellová

Přeložila Jitka Fialová

They Eat Horses, Don't They? The Truth About the French

Czech edition © Argo, 2016

Copyright © Piu Marie Eatwell, 2013

Translation © Jitka Fialová, 2016

ISBN 978-80-257-1925-1 (váz.)

ISBN 978-80-257-2041-7 (e-kniha)

***Alekovi, Oscarovi a Noahovi,
mým francouzsko-britským synům,
kteří fandí Francii i Anglii
(podle toho, kdo právě vyhrává)***

Předmluva

Tam, kde se řeka Seina jako blyštivá stuha vine mezi patnáctým a šestnáctým *arrondissement* – dvěma starými elegantními pařížskými obvody –, leží dlouhý úzký ostrov Île aux Cygnes (ostrov Labutí). Na konci promenády lemované stromy se otevírá pohled na Paříž o to úžasnější, oč méně je známý: na sochu Svobody s pochodní nad hlavou, za níž se tyčí Eiffelova věž. Ovšemže to není původní Svoboda, je to pouze replika v měřítku jedna ku čtyřem, která hledí tím směrem, kde se nachází její větší a slavnější sestra. Tuto mladší, pařížskou Svobodu postavili v roce 1889, tři roky po té newyorské. Městu ji ke stému výročí Velké francouzské revoluce darovali Američané žijící v Paříži. Vlastně tu proběhla výměna: původní Svobodu samozřejmě věnoval lid Francie Spojeným státům u příležitosti oslav amerického Vyhlášení nezávislosti. Svoboda na Île aux Cygnes nese nápis, který připomíná jak americký Den nezávislosti, tak Den pádu Bastily, rozhodující moment Velké francouzské revoluce:

IV Juillet 1776 = XIV Juillet 1789

Francie se totiž pyšní větším počtem replik sochy Svobody než kterákoli jiná země. Samotná Paříž je domovem čtyř. Kromě zmíněné sochy na Île aux Cygnes tu mají bronzový model, jež sochař Frédéric Auguste Bartholdi použil jako studii pro newyorskou sochu a který stojí mezi půvabnými stromořadími v Lucemburských zahradách; verzi ze sádry vystavuje Muzeum uměleckých řemesel a kopii pochodně Svobody v původní velikosti můžete vidět nad podjezdem mostu Pont d'Alma. Další Svobody shlížejí na francouzské občany v městech od sebe tak vzdálených jako Bordeaux, Barentin, Colmar, Saint-Cyr-sur-Mer, Poitiers, Châteauneuf-la-Forêt a Lunel. Zůstávají působivým symbolem pevného citového pouta mezi dvěma národy, jež oba bojovaly proti útlaku a jsou hluboce oddané ideálu svobody.

Pokud jde o Spojené státy, přestala být Francie jejich mocným spojencem proti britskému koloniálnímu útlaku už před staletími. V očích Američanů však Paříž zůstává hlavním městem evropské kultury a historie. Nikdy to nezaznělo jasněji než v období mezi dvěma světovými válkami, kdy

se nejlepší američtí spisovatelé a umělci sjížděli do Paříže, jako se můry slétají k plameni svíčky. Gertrude Steinová, Ernest Hemingway a Francis Scott Fitzgerald, ti všichni našli v kavárnách Levého břehu nekonečný zdroj inspirace. „Jestliže vám štěstí přálo natolik, že jste mládí prožil v Paříži,“ poznamenal Hemingway, „pak ať se ve zbytku života dostanete kamkoli, toto město zůstane s vámi, protože Paříž je pohyblivý svátek.“ Podobně Francis Scott Fitzgerald zastával názor, že „to nejlepší z Ameriky tihne do Paříže. Američan v Paříži je nejlepší Američan. Pro inteligentního člověka je větší zábava žít v inteligentní zemi. Francie má jediné dvě věci, k nimž s přibývajícím věkem tihneme: inteligenci a dobré způsoby“. V desetiletích po zlatých dvacátých letech však francouzsko-americké vztahy ochladly. Řada negativních stereotypů, které Američané Francouzům připisují i dnes – například že se nemyjí –, pochází z doby bezprostředně po druhé světové válce, kdy se američtí vojáci začali vracet domů s historkami o otřesných záchodech a o smradu v pařížském metru. Tehdy vrcholila popularita postavy ze seriálu Looney Tunes zvané Pepé Le Pew. Tento skunk (čistě náhodou hovořící s francouzským přízvukem) trávil čas tím, že neúnavně pronásledoval ženy, ovšem jeho pronikavý zápach každou odpudil. Francouze zase konsternovalo opilství a výtržnosti amerických vojáků. A po válce nebyli Francouzi náležitě servilní ani vděční (přinejmenším v očích Američanů) za americké dolary, které jim do pokladen sypal Marshallův plán. Básniřka Sylvia Plathová si při návštěvě Paříže v padesátých letech všimla, jak jsou místní lidé na americké turisty naštvaní a jak jsou k nim hrubí. Mezi oběma národy zavládl určitý chlad a nedůvěra; nejhorší vztahy panovaly v temných letech války v Zálivu na začátku třetího tisíciletí.

Dnes jsou však Francouzi u Američanů zjevně opět v oblíbě. Podle výzkumu veřejného mínění Gallupova ústavu mělo v roce 2013 73 % Američanů na Francii příznivý názor. Značný počet starých stereotypů však přetrvává, nicméně všechny nejsou odsuzující. Těch opačných je vlastně celá dlouhá řada; vypovídají o tom, že Američané mají sklon Francouze obdivovat (zejména v takových záležitostech, jako je móda, gurmánská kuchyně a kultura) a tento sklon je přinejmenším stejně silný jako jejich tendence Francouze kritizovat.

Právě tuto kakofonii vzájemně si protiřečících národních stereotypů se moje kniha snaží zkoumat; klade si za cíl zorientovat se ve změti protichůdných mýtů a odhalit pravdu o tom, jaká dnes Francie skutečně je.

Uznávám sice, že existuje společná anglo-americká „mytologie“ o galské rase, nicméně jsem se snažila ukázat, kde se postojí britské od amerických liší, protože každá z těchto zemí má k tomuto blízkému – a komplikovanému – spojení specifický vztah. Tloustnou Francouzky? Házejí francouzské děti jídlem? Holí se Francouzky? Myjí se Francouzi? Odpovědi jsou nezřídka jiné, než byste možná čekali. Pravda je koneckonců často podivnější než fikce...

Úvod

Byl právě státní svátek, slunný srpnový den, když jsem se v pařížské Latinské čtvrti ubytovala v hotelu, kde jsem měla v úmyslu strávit víkend. A ve Francii stále ještě jsem, ačkoli od té doby uplynulo už téměř deset let. Obvyklý příběh řady emigrantů usazených v této zemi: někoho potkali, zamilovali se a oženili se nebo provdali. V tom hotelu v Latinské čtvrti jsem vlastně nikdy nebydlela (celý první víkend jsem strávila s budoucím manželem). Zato jsem pak žila v několika mizerných bytech v pařížských *arrondissements* nevalné pověsti. Za ty roky mám za sebou nesnesitelně horká léta v kolonách na ucpaných dálnicích směřujících k francouzskému pobřeží i hezkou řádku zim v těch nejzapadlejších místech francouzského venkova. Teď, když jsme se usadili v tiché francouzské vesnici, mi ten první státní svátek v Paříži připadá na hony vzdálený. Jako v jiném životě.

V počátečních letech ve Francii mě naplňovalo nadšením a přitahovalo vše, co už od pohledu bylo čistě francouzské. Čerstvý croissant – typicky francouzský! Nezdvořilý číšník v bistru – typicky francouzský! Hubené a okouzlující ženy, které nejistými krůčky cupitaly po pařížských bulvárech – jak francouzské! Sklenice vína při obědě – něco typicky francouzského! Nakupování na místním trhu – typicky francouzské!

Postupem času mi ale začalo docházet, že se v mé představě o tom, co je francouzské, objevují trhliny. Ne všechny francouzské ženy jsou mimořádně krásné a okouzlující; nedá se to říct ani o většině z nich. Občas natrefíte i na zdvořilého číšníka. V kavárně někdy dostanete okoralý včerejší croissant. S roztomilými bistry s kostkovanými červenými ubrusy soupeří McDonald's a jiná rychlá občerstvení. Supermarkety jsou narušené konzervami. Přesto jsem ty věci z toho či onoho důvodu nebrala na vědomí. Nebyly přece skutečně „francouzské“. Krásné a okouzlující ženy, právě upečený croissant, místní tržiště, to vše naproti tomu francouzské *bylo*. Jako bych si ten romantický, úchvatný „francouzský“ svět toužebně přála, jako bych ho potřebovala, a proto jsem zavírala oči před realitou, která se od něj často křiklavě lišila.

Leč provozovny rychlého občerstvení, obvyčejně vypadající ženy a supermarkety s nekvalitními potravinami kvůli tomu nezmizely. A „francouzské“

nepochybně byly. Jenom zůstávaly mimo to, co jsem za „francouzské“ pokládala.

Čím déle jsem o tom uvažovala, tím víc mi připadalo, že zde hrají roli určité konkrétní představy. Například k nim docela určitě patří nezdrořilí číšníci, bistra, okouzluřící ženy, kouření a nebezpečné známosti. A zcela jistě není typicky francouzské rychlé občerstvení, tlusté ženy a sendviče k obědu, přestože právě s nimi jsem se setkávala den co den.

Takových výjimek jsem kolem sebe postupně začala vidět stále víc a víc. Pochopila jsem, že pokud jde o mé názory na Francii a Francouze, některé z nich sice skutečnosti odpovídají, za jiné však může jen a jen moje fantazie. Když jsem se doma v Anglii ptala anglických přátel, zjistila jsem, že spoustu předsudků se mnou sdílejí. A nejen to. Také že existuje literatura zvaná „froglit“: takové knihy zpravidla píšou cizinci, kteří po pár letech strávených v Paříži pilně propracovávají, šíří a propagují mýty o tom, co podle svého přesvědčení pokládají za typicky francouzské. Proto jsem si sestavila seznam běžných názorů na Francouze a začala se jimi zabývat; důkladně jsem studovala tlustospisy v místních knihovnách a hovořila se všemi Angličany i Francouzi, které se mi podařilo přimět, aby mi věnovali několik minut času. Jsou tyto mýty o Francouzích pravdivé, nebo ne? Jak uvidíte, často jsem došla ke zcela neočekávaným výsledkům.

Typický Francouz nosí baret a pruhované triko a jezdí na kole ověšeném cibulí

**Vy přece nejste jeden z těch Francouzů, co tu prodávají
cibuli, že ne? zeptala se ta žena Hercula Poirota.**

AGATHA CHRISTIE, ANGLICKÁ AUTORKA DETEKTIVNÍCH ROMÁNŮ

[1890–1976], POVÍDKA *DÁMA SE ZÁVOJEM*, 1923

Tento mýtus sice zná každý, ale věří mu málokdo, a ještě méně oslovených přizná, že něco takového viděli na vlastní oči. Není divu, protože jestli si opravdu vzpomínáte, že jste viděli Francouze v baretu a v proužkovaném triku jet na kole ověšeném cibulemi, s velkou pravděpodobností buď často chodíte na uhozené máškarňáky, anebo jste ve velmi pokročilém věku. Za deset let, co žiju ve Francii, jsem Francouze na kole ověšeném cibulemi neviděla ani jednou, a jen zřídkakdy zahlédnu u *Sacré Coeur* nějakého postaršího pouličního umělce v pruhovaném triku a s baretem na hlavě (a ti se tak oblékají očividně jen kvůli turistům). Přesto jsou Angličané a Američané pevně přesvědčeni, že právě tak má typický Francouz vypadat. Odkud se tedy ta představa vlastně vzala?

Odpověď zní: zrodila se v britské hlavě. I když na samém začátku přece jen stál Francouz: jistý Henri Ollivier, rolník z Bretaně. Monsieur Ollivier se v roce 1828 vydal z domova – z rybářské vesničky Roscoff – na nebezpečnou cestu ke břehům Albionu, kde pak putoval dům od domu a britským hospodyňkám prodával girlandy cibulí. Vydělal takový balík peněz, že ne jeden muž z jeho vesnice si z něj rychle vzal příklad. Brzy jich rok co rok s vlastní úrodou cibule přes Lamanšský průliv cestovaly stovky. Cibuli skladovali v pronajatých stodolách a sami jezdili na vratkých starých bicyklech od vsi ke vsi. Angličané těmto podomním prodávacům začali říkat „Johnny Cibulka“, protože se snad skoro všichni jmenovali „Jean“ a někteří ještě nebyli ani plnoletí. Objevovali se v červenci a zůstávali do prosince nebo do ledna; přespávali ve stodolách na

hromadách své cibule. Tento „neoficiální“ anglicko-francouzský obchod kvetl až do druhé světové války. Nejlepší však šla cibule v Anglii na odbyt v druhé polovině dvacátých let, kdy jí 1 400 cibulářů prodalo 9 000 tun; po válce podomní obchod už jen dozníval. Pro mnoho Angličanů Johnny Cibulka zosobňoval Francii a Francouze, protože jinou vlastní zkušenost s nimi neměli. V očích Britů tak brzy splynul s obrazem typického Francouze a stal se nesmrtelným, protože se vyskytoval všude možné od televizního seriálu *'Allo 'Allo!* po obaly sýrů. Ironií osudu však většina původních prodavačů cibule francouzsky ani neuměla. Pocházeli totiž z Bretaně, a protože bretonština je keltský jazyk příbuzný velštině, tito kočovní prodavači přirozeně našli s Velšany společnou řeč a postavili se na jejich stranu proti společnému anglicko-francouzskému nepříteli. Dokonce i dnes se někteří z bývalých cibulářů setkávají se starými keltskými přáteli na velšském festivalu zvaném Eisteddfod, kde protestují proti koloniálnímu útlaku.

Johnny Cibulka měl na hlavě *béret*, tradiční placatou čepici francouzských venkovanů. Ta pochází z jihozápadu Francie; baskický baret nosí pastýři v Pyrenejích už od sedmnáctého století. Ve dvacátém století začal být spojován s levicovými intelektuály a s radikálními umělci, jako byli třeba Pablo Picasso a Salvador Dalí, abychom uvedli ty nejslavnější. V šedesátých letech dvacátého století se také stal mocným symbolem vzpoury a módy radikálů: Che Guevara byl jen zřídka viděn bez něj (vyobrazení jeho známého černého baretu s červenou hvězdou později znovu ožilo na milionech plakátů a triček po celém světě) a baret se stal módním doplňkem *de choix* radikálních a paramilitaristických seskupení tak odlišných, jako jsou v USA Černí panteré, v Severním Irsku Prozatímní IRA či ve Španělsku baskická separatistická organizace ETA. Do sedmdesátých let patřil – vedle takzvané „bekovky“ – k pokrývkám hlavy, které tradičně nosili filmoví režiséři, než ho vytlačila nyní všudypřítomná americká baseballová kšiltovka.

Ve Francii však dnes baret uvidíte zřídka, snad jen na nějakém osmdesátiletém staříkovi, který si v zaprášené vesnici kdesi na jihozápadě země rád příležitostně zahraje *pétanque*. Rozhodně ne v Paříži, tam by to prostě bylo... no, však víte, *pas comme il faut*.^{*} Francouzští venkované teď

^{*} Přesto – za výjimečných okolností – může být baret stále *de rigueur*, například někdy ho nosí francouzští ragbyoví fanoušci (zejména když se hraje v Británii); podle všeho tím chtějí dát jasně najevo svou národní příslušnost.

nosí spíš *casquette* neboli baseballovou čepici, po vzoru své oblíbené rapové hvězdy frajersky obrácenou kšiltlem dozadu. V červenci 2012 se na poslední chvíli podařilo zachránit posledního výrobce tradičních francouzských baretů na jihozápadě Francie a díky tomu zachovat něco málo přes dvacet pracovních míst pro poslední řemeslníky, kteří je šijí.¹ Baret se dnes používá především jako součást vojenské uniformy a jako takový se stále těší velké oblibě. Vlastně je neskonalou ironií, že nejvýznamnějším odběratelem tohoto zásadního symbolu národa „sýrožroutů a kapitulantů“ (viz s. 38) je... americká armáda.^{*2} Na zahajovacím ceremoniálu olympijských her v Londýně v roce 2012 stavěli baretů na odív američtí atleti. Francouzský tým se – poněkud nesportovně – neobjevil na kolech ověšených cibulemi, s baretů na hlavě a v pruhovaných tričkách; přednost dostalo oblečení od velvyslance francouzské elegance: německé značky Adidas.

Johnny Cibulka často nosil také triko s černými nebo modrými pruhy a s lodíčkovým výstřihem, tedy tradiční úbor bretaňských rybářů. Bretaňské tričko se v roce 1858 stalo oficiální součástí oděvu francouzského námořnictva, údajně kvůli tomu, že muže, který spadl přes palubu, lze díky pruhům snáze ve vodě zpozorovat. V té době nebyla pruhovaná trička ani náznakem pokládána za módní (pruhované oblečení nosili také malomocní a trestanci). Z nostalgie po trikolóře francouzské revoluce mělo původní námořnické tričko jedenadvacet proužků, jeden za každé

* Ačkoli dokonce i americká armáda začíná baret nahrazovat levnější a praktičtější baseballovou kšiltovkou. V červnu 2011 Pentagon oznámil, že právě tou ho americké pozemní vojsko nahradí, pokud půjde o běžný pracovní oděv, a baret si ponechá pouze pro slavnostní příležitosti. Vojáci tento krok přivítali. „Mokrou ponožku na hlavě nesaším,“ podotkl k tomu v rozhovoru pro *Army Times* jeden z důstojníků.

Napoleonovo vítězství. Při víkendovém pobytu v letovisku Deauville si pruhovaného trička na bretaňských rybářích všimla Coco Chanel; inspirovalo její námořnickou módní kolekci z roku 1917 a poté se stalo jednou z nejslavnějších módních ikon na celém světě. Z pruhovaného trika, původně součástí venkovského oděvu a poznávacího znamení psanců a vyděděnců, najednou byla vysoce módní záležitost; nosily je takové osobnosti jako Brigitte Bardotová, Jean Sebergová či Jeanne Moreauová. Později ho bezpočtukrát napodobily a nově pojalý módní domy od Guccioho až po Givenchyho, přičemž se znovu objevilo ledaskde, na námořníkovi s vypracovanými svaly, idolu gayů v kampani Jeana-Paula Gaultiera z roku 1993 propagující parfém *Le Male*, či v připomínce nevinnosti tradičního dětství v klasickém dětském žlutém a pruhovaném kabátku značky *Petit Bateau*.

Dnes však Johnny Cibulka z britské krajiny už téměř vymizel. Po druhé světové válce hned z několika důvodů, jako byly nárůst konkurence celé řady producentů, anglický protekcionismus i fakt, že potulní prodavači neměli nárok na nové francouzské poválečné státní sociální dávky, většina z nich pověsila baret na hřebík. Teď jich s cibulí pravidelně putuje od domu k domu po anglických ulicích jen hrstka. Zato však dokážou posílat hromadné e-maily, kterými zákazníci včas informují o svém příjezdu, a vyražejí za nimi v dodávkách (ačkoli v nich vzadu bicykly pro zvláštní příležitosti stále ještě někdy vozí). Johnny Cibulka se stal nesmrtelným díky vlastnímu muzeu v bretaňském městečku Roscoff (*La Maison des Johnnies et de l'oignon*): tady si lze prohlédnout blednoucí fotografie této kuriózní, téměř zapomenuté druhé francouzské invaze do Anglie, zde vás skutečný Johnny Cibulka naučí vázat girlandy cibulí a také si můžete poslechnout nostalgické lidové písně a básně (vše cibulí tak prosycené, že vám stoupají slzy do očí). Dokonce se tam konají každoroční Roscoffské cibulové slavnosti, při nichž můžete ochutnat místní lahůdky jako cibulový koláč a cibulové palačinky. Avšak zdaleka nejsilnější dojem ve vás zanechá sama představa Johnnyho Cibulky, který žije v myslích milionů japonských, amerických a britských turistů jako mytické ztělesnění Francouze.

Pokud jde o Francouze, cizím stereotypem Johnnyho Cibulky jsou dokonale zmateni. Není divu, vezmeme-li v úvahu, že cibulí původně prodávali nacionalističtí Bretonci, kteří se k Francouzům nepočítali. Je to asi taková situace, jako by tradiční představu o Angličanovi ztělesňoval Velšan, který

s narcisem za uchem prodává pórek³. Absurdní nápad. Ovšem nezapomínejme, že filozofický pojem „absurdna“ vymysleli právě Francouzi, přestože by ani jeho nejslavnější zastánce – spisovatel Albert Camus – jistě nedokázal vymyslet národní stereotyp, při jehož vzniku by sehrála větší roli slepá náhoda. Jestli ničím jiným, alespoň tedy absurditou je představa Johnnyho Cibulky vskutku francouzská.

HODNOCENÍ MÝTU

Neodpovídá pravdě.